

Maunu Härme in memoriam

Valtiongeologi, professori Maunu Jalmary Härme (vuoteen 1935 Åberg) kuoli sairauskohtaukseen Helsingissä 21. joulukuuta 2009. Hän oli 95-vuotias, syntynyt Tuusulassa Lounamäen maatilan seitsenlapsisen perheen nuorimpana 22. syyskuuta 1914.

Suoritettuaan ylioppilastutkinnon Helsingin maanviljelyslyseossa 1931 ja varusmiespalveluksen Härme aloitti opiskelun Helsingin yliopistossa. Pääaineeksi hän valitsi geologian ja mineralogian, jonka professorina oli Pentti Eskola. Sota kuitenkin keskeytti opinnot. Härme osallistui talvi- ja jatkosotaan rintamaupseerina kenttätykistössä, ja hänet ylennettiin kapteeniksi syksyllä 1943. Siviiliin hän pääsi joulukuussa 1944, ja opinnot jatkuivat. Vuoden kuluttua hän suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon. Pro gradu perustui Itä-Karjalassa Karhumäen länsipuolisilla alueilla asemasotavaiheen aikana suoritettuihin kallioperägeologisiin kenttätutkimuksiin. Tohtoriksi hän väitteli 1949 Kemin alueen kallioperän rakennetta ja stratigrafiaa käsittelevällä ansiokkaalla väitöskirjalla.

Ollessaan opiskeluaikanaan 1930-luvun lopulla geologisissa kenttätöissä So-

dankylässä yhdessä Mauno Lehijärven kanssa Härme tutustui nuoreen neitoon Maija Jokisaloon, joka oli ollut Lehijärven koulukaveri Lapuan yhteiskoulussa ja nyt oli sairaanhoitoharjoittelijana Sodankylän sairaalassa. Tutustuminen johti avioliittoon 1943, ja yhteistä taivalta jatkui 66 vuotta.

Yliopistosta valmistuttuaan Härme tuli vuoden 1945 lopulla Geologisen tutkimuslaitoksen palvelukseen, aluksi kallioperäosaston geologiksi ja vuodesta 1960 kallioperäkartoitusta johtavaksi valtiongeologiksi. Vuonna 1961 hän oli lyhyen aikaa geologian ja mineralogian vt. professorina vasta perustetussa Oulun yliopistossa ja vuosina 1966–1968 Helsingin yliopiston geologian ja mineralogian apulaisprofessorina ja vt. professorina. Härme palasi kuitenkin valtiongeologin virkaan, mistä siirtyi eläkkelle 1977. Yliopisto-opetusta hän antoi Helsingissä pitkään myös dosenttina ja luennoi myös Turun yliopistossa. Härmeen luennot olivat selkeitä ja kiinnostavia.

Härme kartoitti geologisesti laajoja alueita Pohjois- ja Etelä-Suomea julkaitten useita 1:400 000- ja 1:100 000-mittakaavaisia karttalehtiä ja niiden yksityis-

kohtaisia selityksiä. Hänen tutkimuksensa keskittyivät prekambriksen kallioperän rakenteen ja stratigrafian sekä kivilajien alkuperän selvittämiseen. Kansainvälistä huomiota ovat herättäneet erityisesti hänen tutkimuksensa kaligraniittien ja migmatiittien synnystä sekä Tervolan alueen yli 2000 miljoonaa vuotta vanhoista stromatoliiteiksi kutsutuista biogeenisistä sedimenttirakenteista.

Härmeen tutkimukset perustuivat aina tarkkoihin kenttähavaintoihin, mutta tulkinnoissa hän hyödynsi myös nykyaikaisia laboratoriotutkimuksia ja kokeellisen petrologian antamia tuloksia. Graniittien ja migmatiittien syntyä koskevissa tutkimuksissaan Härme edusti näkemystä, että samankaltaiseen lopputulokseen voidaan päätyä eri prosessien kautta. Vaikka hän julkaisuissaan esitti useita esimerkkejä metasomaattisesta graniittituumisesta, hän piti suurta osaa graniiteista aidosti magmaattisina. Tunnettu on hänen toteamuksensa kokeellisen petrologian soveltamisesta: "...erilaisten tekijöiden ja eri mahdollisuuksien määrä on luonnossa aina suurempi kuin mitä on mahdollista ottaa huomioon laboratorikokeissa. Täten laboratoriossa todistettu prosessi ei aina ole ainoa mahdollisuus luonnossa." (Suomennos Härmeen artikkelista sarjassa *Contributions to Mineralogy and Petrology* 12, s. 14, 1966.)

Härme tunnettiin myös monien eri puolille Suomea suuntautuneiden kotimaisten ja kansainvälisten geologisten ekskursioiden asiantuntevana johtajana ja oppaana. Muistan, miten eräs kollega Yhdysvalloissa muisteli ihastuksella ekskursiota, jolla Härmeen johdolla oli kier-

retty pitkin ja poikin Etelä-Suomea. Härme pysähtyi bussin tien viereen Länsi-Suomessa, kuljettiin hyvä matka umpimetsässä mäkeä ylös, Härme pysähtyi, nosti aluskasvillisuuden peittämältä kalliolta mättään ylös ja alkoi selostaa diabaasin aiheuttamaa graniitin uudestislamisprosessia, joka oli nyt näkyvissä kalliopaljastumassa.

Maunu Härmeen luottamustehtävistä mainittakoon toiminta Suomen Geologisen Seuran sihteerinä, rahastonhoitajana ja puheenjohtajana. Hän oli Geologiliiton perustajajäsen ja sihteeri-rahastonhoitaja sekä Suomen Maantieteellisen Seuran työntekijän. Professorin arvonimi hänelle myönnettiin 1974. Sotien aikana hänelle myönnettiin ansioistaan kolme kertaa 4. lk Vapaudenristi ja siviilianasioista myöhemmin Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan 1. lk ritarimerkki. Härme oli Suomalaisen Tiedeakatemian jäsen vuodesta 1974 sekä Geologiliiton ja Suomen Geologisen Seuran kunniajäsen. Geologisen Seuran arvostetun kultaisen Eskola-mitalin hän sai 1994.

Härme oli asiallisen kohtelias ja avulias kaikille, valmis pyyteettömästi opastamaan ja tukemaan nuorempia geologeja niin kentällä kuin toimistossakin. Hän edusti arvokkaasti vanhan ajan virkamiesmoraalia. Luonteenomaista hänelle oli myös leppoisa, hyväntahtoinen poikamaisuus, joka säilyi loppuun asti. Vielä eläkeläisenäkin hän kävi luistelemassa, ja autoa hän ajoi 91-vuotiaaksi saakka. Härme vanheni tyylikkäästi, arvokkuutensa säilyttäen.

ILMARI HAAPALA